

Componisten in Finland: meer dan enkel Sibelius!

Finland stond tot 1809 onder Zweeds bewind en werd nadien ingelijfd (tot 1917) bij het Russische imperium. De eerste Finse componist van betekenis was de klarinetvirtuoos Bernhard Henrik Crusell (1775-1838), die studeerde in Stockholm, Berlijn en Parijs. Bijna alle negentiende-eeuwse Finse componisten zoals Fredrik Pacius, Robert Kajanus en Martin Wegelius stonden onder invloed van Crusells stijl en van de Duitse romantiek zoals ook Johan Julius Christian (Jean) Sibelius (1865-1957) die onder meer in Berlijn en Wenen (op aandringen van Brahms en Busoni) studeerde. Ondanks de zware onderdrukking van iedere vorm van nationalisme was ook in Finland, zoals bijna overal in Europa, het streven naar onafhankelijkheid en het zoeken naar een eigen nationale identiteit sterk aanwezig. Op zijn tochten door Karelië tussen 1832 en 1837 zal Elias Lönnrot meer dan 22.000 verzen en 6.000 spreekwoorden en gezegden verzamelen: het materiaal voor zijn heldenepos Kalevala dat daarna het Finse nationale epos werd en de belangrijkste inspiratiebron voor heel wat kunstenaars zoals Sibelius. Werken als *Kullervo*, *En Saga*, *Finlandia* en *Tapiola* bombardeerden hem tot Finlands nationale componist. In 1939 werd het conservatorium van Helsinki (het vroegere Helsingfors dat na de brand van Turku in 1827 het politieke en culturele centrum van Finland werd) zelfs omgedoopt tot de Sibelius Academie. Bijna alle latere Finse componisten zullen er gevormd worden.

Velen, zoals ook Einöjehani Rautavaara (leerling van Merikanto), werden beïnvloed door de Russische laatromantische school, het neoclassicisme en de tweede Weense school, een eclecticisme dat hen soms verweten werd. Anderen verlieten al vroeg Finland om in West-Europa een carrière uit te bouwen. Experimentele componisten als Magnus Lindberg, Kaija Saariaho en de dirigent Esa-Pekka Salonen zijn hier de bekendste voorbeelden. Een belangrijk componist die vanuit de Finse cultuur bleef werken, is Joonas Kokkonen (1921). Hij vormde een schare interessante leerlingen zoals onder meer Aulis Sallinen en Paava Heininen. Kokkonen werd zowel door Sibelius en Bartók als door de tweede Weense school beïnvloed. Ekki Salmenhaara die onder meer bij Ligeti studeerde, hoort dan weer eerder bij de experimentelen thuis zoals in zekere zin ook Jouni Kaipainen (1956). Hij was in 1977 medestichter van de associatie 'Korvat Auki!' (Oren Open!) ter verdediging van de Finse hedendaagse muziek. Volgens hem is het de taak van een componist te onderzoeken hoe de muziek zou kunnen zijn en niet hoe ze moet zijn. Zijn credo luidt: 'I believe in profusion' (ik geloof in overvloed), een credo dat gerust kan gelden voor het rijke en diverse hedendaagse (Finse) muziekleven.

Johan Huys

biografieën

deFilharmonie is in vele muziekstijlen thuis, maar spitst zich onder de kundige leiding van muziekdirecteur Philippe Herreweghe vooral toe op het (pre-)romantische repertoire. Naast de vele concerten in het binnenland was het orkest reeds meerdere keren te gast bij gerenommeerde concertzalen als het Festspielhaus in Salzburg, de Royal Festival Hall in Londen en vele andere. deFilharmonie werkt bovendien nauw samen met mediapartner Klara en verschillende cd-opnames werden bekroond door de vakpers. Vanaf het seizoen 2008-2009 wordt Jaap van Zweden de nieuwe chef-dirigent.

MARTYN BRABBINS is een van de meest opgemerkte Britse dirigenten. Hij is vast verbonden aan het BBC Scottish Symphony Orchestra. In 2005 werd hij artistiek directeur van het Cheltenham International Festival of Music. Brabbins specialiseerde zich in hedendaagse muziek. Zijn opnames van hedendaagse muziek kregen veel lof in de muziekpers; meer bepaald zijn opname van Harrison Birtwistles kamerorkestwerk *Theseus Game* bij Deutsche Grammophon gooide hoge ogen.

MICHAEL COLLINS maakte op tweeëntwintigjarige leeftijd zijn Amerikaans debuut in de Carnegie Hall. Sindsdien trad hij als solist op met grote orkesten als de Wiener Symphoniker, het Gewandhausorchester Leipzig, het City of Birmingham Symphony Orchestra, het BBC Symphony Orchestra en het Philharmonia Orchestra. Michael Collins wierp zich op als een gedreven promotor van nieuwe klarinetmuziek en gaf diverse componisten een opdracht. Onder meer John Adams, Elliott Carter, Mark-Anthony Turnage, Benjamin Wallfisch en Erkki-Sven Tüür componeerden voor Collins.

IN DE KIJKER WO 30.01.08 / 20.00 / CONCERTZAAL / SCHÖNBERG ENSEMBLE & REINBERT DE LEEUW
Het Schönberg Ensemble presenteert werk van twee boegbeelden uit de twintigste-eeuwse muziekgeschiedenis: Goeyvaerts en Kagel. Zum Wassermann is een contemplatief werk. Karel Goeyvaerts schreef het in de aanloop naar zijn opera Aquarius. Mauricio Kagel hecht in zijn Divertimento? – Farce für Ensemble veel belang aan de dialoog tussen ensemble en dirigent, in dit geval Reinbert de Leeuw, die hij tot zijn vrienden rekent.

Het rookvrije **CONCERTGEBOUWCAFE** met uitzicht op 't Zand is een goede plek om met vrienden samen te komen, voor een lichte lunch of aperitief. Er is bovendien een uitgebreid aanbod van cd's om te beluisteren én aan te kopen. Open vanaf 11 uur, gesloten op zón- en maandag tenzij er een voorstelling is.

subsidiënten

BRUGGE

mediasponsors

structurele sponsors

BOMBARDIER

Electrabel

info & tickets

070 22 33 02

WWW.CONCERTGEBOUW.BE

DO 29.11.07

DEFILHARMONIE & MICHAEL COLLINS

CONCERTZAAL - 20.00

19.15 Inleiding door Tom Janssens

deFilharmonie & Michael Collins

ORKESTRAAL	FRIENDS IN MUSIC	conti-NU-um
------------	------------------	-------------

orkest

DEFILHARMONIE

dirigent

MARTYN BRABBINS

klarinet

MICHAEL COLLINS

—

BRAM VAN CAMP (1980), *Tetrabedron* (2007, *wereldcreatie*)

—

EINOJUHANI RAUTAVAARA (1928), *Symfonie nr. 5* (1985)

—

— Pauze —

—

LEONARD BERNSTEIN (1918-1990), *On the Waterfront* (1955)

—

MARK ANTHONY TURNAGE (1960), *Riffs and Refrains*, *voor klarinet en orkest* (2005)

† Refrains

† Arioso

De vorm voorbij

[Van Camp: Tetrahedron]

Laten we eerlijk zijn: werk van jonge componisten beschrijven, dat doen we niet graag. Wat immers te denken over nieuwe werken, die nog onbevangen schommelen tussen de referentieloze repetitiezaal en de concertzaal, waar ze blootstaan aan tal van interculturele kaders? Maar, omdat u het bent (en omdat het nu eenmaal onze job is) riskeren we de sprong: Bram Van Camps *Tetrahedron* is omwille van de bereikte synthese tussen systematiek en schoonheid een (voorlopig) sleutelwerk in zijn oeuvre. Holle of dure woorden, die om verklaring vragen. Centraal in de klankvoorstelling van Van Camp staat de systematische ordening van geluid. Zulks suggereert de aanname van een al te intellectualistisch denkkader, maar Van Camp hoedt zich ervoor de muzikale ontwikkeling vast te rijden binnen een al te strikte systematiek. Zijn werklijst laat zich dan ook vertalen als een zoektocht naar manieren om klank en systematiek samen te nemen en met *Tetrahedron* heeft die vraagstelling een (eerste) symfonische vorm gekregen. Deze compositie is opgebouwd uit vier jazzy akkoorden, waarvan elke klankwereld zich kan transformeren tot een van de drie andere. Vandaar de titel: de tetrahedron is een ruimtelijke figuur met vier driehoekige vlakken die elkaar alle raken. De cerebrale titel is dus geenszins uitgangspunt maar wel uitkomst van Van Camps compositorische zoektocht. De in de oudheid geprezen harmonische perfectie van de tetrahedron weerspiegelt aldus niet alleen de vormelijke perfectie

van Van Camps partituur, maar ook op inhoudelijk vlak de ‘perfecte’ schoonheid die de componist ervoer in zijn persoonlijke beleving van de vier modi. Zoals gezegd: de synthese tussen systematiek en schoonheid.

Voorbij wereld en realiteit [Rautavaara: Symfonie nr. 5] ‘Composities hebben een uniek metafysisch wezen.’ Het is een uitspraak die je niet meteen in de mond zou leggen van een componist uit het midden van de vorige eeuw, maar zie: het zijn woorden van Einojuhani Rautavaara. Nu bekeek (en bekijkt) deze Finse componist zijn muziek wel eens vaker vanuit romantische invalshoek. Door de vinger te leggen op de intrinsieke vitaliteit van muziek omarmde Rautavaara een romantisch ‘idée reçue’ dat het radicale modernisme van zijn collega’s volledig ontvreemd was. Het mag verklaren waarom Rautavaara’s muziek lange tijd een verkeerd begrepen repertoire vormde. Pas met afstand werd duidelijk dat ‘s mans muziek geen verkapt esoterisme predikt, maar net een integer oeuvre vormt dat mettertijd aan betekenis lijkt te winnen. Rautavaara’s *Vijfde symfonie* is daar een uitstekend voorbeeld van.

Dit organische werk laat zich omschrijven als een onafgebroken reis doorheen wisselende landschappen. Het effect dat hij sorteert door middel van kolossale orkesterupties, inventief ingekleurde klanktapijten en een langzaam openvouwende structuur (waarin de afstand tussen forse tutti’s en slepende strijkersklanken steeds groter wordt) is een fraai voorbeeld van zijn gave om muziek te schrijven met een ‘uniek metafy-

sisch wezen’. De beste omschrijving van dit lumineuze werk komt dan ook van collega-componist Kalevi Aho, die het omschreef als ‘een steeds uitdijende spiraal – je lijkt steeds terug te keren naar iets wat je kent, maar toch is het steeds een revolutie, die je veel verder brengt dan verwacht. Deze symfonie strekt de handen uit naar iets dat véél verder ligt en universeler is – waardoor het de luisteraar naar nieuwe werelden en nieuwe realiteiten brengt.’

Filmmuziek die gehoord mag worden [Bernstein: On the Waterfront]

De fascinerende persoonlijkheid die Bernstein uitstraalde, had veel te maken met zijn kameleontische status. Immers, Bernstein hield van tweerichtingsverkeer: nu eens verrijkte hij de traditionele ballet- en concertmuziek met triviale, jazzy of zelfs poppy musicalia, dan weer bedacht hij het musicalgenre met heuse opera-allures. Dat Bernsteins zwak voor muzikale hybriditeit af en toe buiten de grenzen van het podium keek, daarvan getuigt de filmmuziek die hij schreef voor *On the Waterfront*. Toch wist hij dat het een moeilijke klus zou worden: ‘Men zegt zo vaak dat de beste filmmuziek diegene is die je niet bewust hoort. Als je ze wel hoort, is het geen filmmuziek meer, maar echte muziek.’ Teleurgesteld om de vele ‘verminkingen’ die hij diende aan te brengen in de partituur, hield Bernstein zich eraan de beste (en in de montage weggesneden) muziek om te werken tot een symfonische suite, die in de concertzaal zou kunnen klinken.

Een gelukkige keuze, want deze suite is een hyperaanstekelijke partituur boordevol verrassingen. Van de atmosferische hoornsolo aan het begin, over de gedempte trompetten en saxen (die de mistige haven van New York moesten verbeelden) evolueert deze muziek tot de frenetieke ritmes en opzweepende orkesterupties die zo typisch zijn voor Bernsteins muziek.

Experiment in contrastwerking [Turnage: Riffs and Refrains]

Een van de Britten die het post-modernistische pleidooi voor een interculturele en -historische dialoog het best begrepen heeft, is Mark-Anthony Turnage. De muziekstijl van deze excentrieke componist omvat dan ook een heel gamma aan muzikale invloeden en stilistische referenties. Al sinds zijn eerste composities ontwikkelde Turnage een schrijtuur die het midden houdt tussen de experimentele klanken van jazz- en rockgrootheden als Miles Davis of Prince en de neoklassieke flair van componisten als Britten, Stravinski, Henze en Knussen. Bij Turnage denken we dan ook onmiddellijk aan energieke soundscapes, ritmische adrenalinestoten, wild uithalende melodiecën en smerige saxklanken. *Riffs and Refrains*, het ‘klarinetconcerto’ dat hij in 2003 schreef voor Michael Collins, doet die reputatie alle eer aan. Een blik in de partituur leert dat Turnage beide bewegingen van deze compositie opbouwt vanuit gelijkaardige, ritmisch stotterende riffs (die hier bestaan uit drie korte en één lange noot). Waar die in het eerste deel (*Refrains*) leiden tot een atletisch gespierde, maar

niettemin improvisatorisch aandoende beweging, zijn ze in het tweede deel (waarin de klarinet zich bekeert tot belcanto-achtig gemijmer) in de achtergrond aanwezig in de houtblazers. Het laat toe deze compositie te lezen als een conflictueuze spanning tussen twee bewegingen die hetzelfde materiaal delen. Daardoor lijkt het alsof het eerste deel achter het tempo aanhinkt, terwijl het tweede deel een tik te snel lijkt voor de melodieuze lyrismen in de klarinet.

Tom Janssens

orkest

concertmeester **Dimitri Ivanov**
Lisbeth Lannie
Katrin Smedts
Marija Krumes
fagot
Oliver Engels
Bruno Verrept
Tobias Knobloch

eerste viool **Eric Baeten**
Peter Manouilov
Eva Zylka
Emiel Pieters
Frank Houwen
Françoise Queguiner
Yuko Kimura
Guido Van Dooren
Wolfgang Heiremans
Christophe Pochet
Sihong Liang
Ariana Sinani
Martine Visee
Cristina Scripcariu
Maartje Van Eggelen
cello
Gilad Kaplansky
Olivier Robe
Denise Seymortier
Jan Willekens
Tina De Mey
Mieczyslaw Szynal
Dieter Schutzhoff
Birgit Barrea
Chris Van den Bossche
Herlinde Verheyden
hoorn
Eliz Erkalp
Michaela Rohacova
Koen Cools
Gaston Coppye
Koen Thijs

Wolfgang Heiremans
Christophe Pochet
Sihong Liang
Ariana Sinani
Martine Visee
Cristina Scripcariu
Maartje Van Eggelen
Jeremiusz Trzaska
Tadeusz Bohuszewicz
Miguel Meulders
Tom Devaere
Koenraad Hofman
Elise Christiaens
trompet
Steven Verhaert
Luc Van Gorp
Joris Laenen
Simon Van Hoecke

Guidrun Vercampt
Federic Van Hille
Tamas Sandor
Annie Soukiassian
Jack Ooms
Lydia Seymortier
David Perry
Krystyna Bohacz
Nana Hiraide
Ann Lafaille
Eva Vermeeren
Tatjana Scheck
Geraldine De Baets
contrabas
Ioan Baranga
Aykut Dursen
Jeremiusz Trzaska
Tadeusz Bohuszewicz
Miguel Meulders
Tom Devaere
Koenraad Hofman
Elise Christiaens
trombone
Bart Van Nieuwenhuyze
Roel Avonds
Bernard Versavel
Wout Schafraet

Jack Ooms
Lydia Seymortier
David Perry
Krystyna Bohacz
Nana Hiraide
Ann Lafaille
Eva Vermeeren
Tatjana Scheck
Geraldine De Baets
hobo
Eric Speller
Sébastien Vanlerberghe
Dimitri Mestdag
Els Lavrijsen (stagiair)
tuba
Bernd Van Echelpoel

altviool
Barbara Holicka
Samuel Barsegian
Rajmund Glowczynski
Wieslaw Chorosinski
Peter Swaan
Bart Vanistendael
Ingrid Ceuppens
Krzysztof Kubala
Pawel Krymer
fluit
Frank Vanhove
Johny Grossard
Peter Verhoyen
slagwerk
Pieterjan Vranckx
Gérard Caucheteux
Ludo Cools
Tom Raes
Tom Pipeleers

Barbara Holicka
Samuel Barsegian
Rajmund Glowczynski
Wieslaw Chorosinski
Peter Swaan
Bart Vanistendael
Ingrid Ceuppens
Krzysztof Kubala
Pawel Krymer
klarinet
Benjamin Dieltjens
Ria Moortgat
Sabine Uytterhoeven
Wim Voet
piano/celesta
Yutaka Oya

Krzysztof Kubala
Pawel Krymer
saxofoon
Ann Verschuere